Despre demnitatea creștinismului și nedemnitatea creștinilor

Nikolai Berdiaev

DESPRE DEMNITATEA CREȘTINISTĂȚII ȘI NEDEMNITATEA CREȘTINILOR

Op.: Varșovia: Dobro, 1928; Paris: YMCA-Press, 1928. 29 p. (Seria „Creștinism, ateism și modernitate”, nr. 1).

Boccaccio are o poveste despre un evreu pe care prietenul său creștin voia să-l convertească la creștinism. Evreul era înclinat să accepte creștinismul, dar pentru decizia finală voia să meargă la Roma și să vadă comportamentul papei și al cardinalilor, să vadă viața oamenilor care conduceau Biserica. Creștinul care l-a convertit pe evreu la creștinism s-a speriat și a decis că toate eforturile sale erau în zadar, deoarece evreul, desigur, nu ar fi vrut să fie botezat după ce a văzut toate atrocitățile care se întâmplau la Roma. Evreul s-a dus și a văzut ipocrizia, corupția, lăcomia și hrana care domneau la acea vreme la curtea papală în rândul clerului roman. Iar rezultatul acestei încercări a fost neașteptat. Evreul s-a întors, iar prietenul său creștin l-a întrebat cu teamă despre impresiile sale despre Roma. Răspunsul a fost cât se poate de neașteptat și foarte profund în sensul său. Dacă credința creștină a putut rezista tuturor urâțeniilor și abominațiilor pe care le-a văzut la Roma, dacă, în ciuda tuturor acestora, s-a întărit și s-a răspândit, atunci este adevărata credință. Evreul a devenit în cele din urmă creștin.

Indiferent ce ar fi avut în minte Boccaccio însuși, această poveste arată adevărata cale către apărarea creștinismului. Cea mai mare obiecție la adresa creștinismului sunt creștinii înșiși. Creștinii îi ispitesc pe cei care vor să se întoarcă la credința creștină. Acest argument împotriva creștinismului este abuzat în special în timpul nostru. Creștinismul este judecat de creștini în epoca noastră de puțină credință, o epocă de necredință răspândită. În secolele anterioare, în secolele de credință, creștinismul a fost judecat mai presus de toate după adevărul său etern, după învățătura sa, după preceptele sale. Dar epoca noastră este prea absorbită de om și de uman. Creștinii răi au obscurat creștinismul. Faptele rele ale creștinilor, denaturarea creștinismului de către ei, violența lor sunt mai interesante decât creștinismul în sine, mai izbitoare decât marele adevăr al creștinismului. Și mulți oameni din epoca noastră încep să judece creștinismul în sine după creștini și după creștinii ireali, externi, degenerați. Creștinismul este o religie a iubirii, dar este judecat după răutatea și ura creștinilor. Creștinismul este o religie a libertății, dar este judecat după

violența pe care creștinii au comis-o de-a lungul istoriei. Creștinii compromit creștinismul, ispitesc acești mici.

Se subliniază adesea că reprezentanții altor religii - budiști, musulmani, evrei - sunt mai buni decât creștinii și că îndeplinesc mai bine preceptele religiei lor. De asemenea, se indică spre necredincioșii desăvârșiți, chiar și atei și materialiști, care sunt adesea mai buni decât creștinii, idealiști mai mari în viață, mai capabili de sacrificiu. Dar toată nevrednicia, toată josnicia multor creștini constă în faptul că nu îndeplinesc preceptele creștinismului, le trădează și le denaturează. Josia creștinilor este judecată după înălțimea creștinismului, după inadecvarea lor la această înălțime. Cum poate fi condamnat creștinismul din cauza nevredniciei creștinilor, când creștinii înșiși sunt condamnați pentru inadecvarea lor la demnitatea creștinismului! Aceasta este o contradicție evidentă în astfel de judecăți. Dacă adepții altor religii sunt adesea mai buni decât creștinii și îndeplinesc mai bine preceptele religiei lor, aceasta se datorează tocmai faptului că preceptele altor religii sunt mai ușor de îndeplinit, datorită înălțimii excepționale a creștinismului. Este mai ușor să fii musulman decât creștin. Și dacă un creștin este ca un musulman care este dat ca exemplu unui creștin, atunci va fi un creștin foarte rău, neîndeplinind legămintele lui Hristos. Cel mai dificil lucru de implementat în viață este religia iubirii, dar pentru aceasta religia iubirii însăși nu este mai puțin înaltă și adevărată.

Creștinismul nu este de vină pentru faptul că adevărul său nu este împlinit și nu este pus în practică în viață. Hristos nu este de vină pentru faptul că legămintele Sale sunt călcate în picioare. Evreilor credincioși, devotați credinței lor, le place să sublinieze că marele avantaj al religiei iudaice este fezabilitatea legămintelor sale. Religia iudaică este mai adaptată naturii umane, mai fezabilă, mai în concordanță cu obiectivele vieții pământești și necesită mai puține sacrificii. Religia creștină este cea mai dificilă, cea mai irealizabilă, cea mai contrară naturii umane și necesită sacrificii insuportabile. Reprezentanții religiei iudaice consideră creștinismul o religie visătoare, nepotrivită pentru viață și, prin urmare, dăunătoare. Adesea măsurăm valoarea morală a oamenilor prin credința și idealul lor. Dacă un materialist se dovedește a fi o persoană bună în viziunea sa asupra lumii, devotată ideii sale, capabilă să facă sacrificii pentru aceasta, atunci el este deja remarcabil prin statura sa și este considerat un exemplu. Însă este incomensurabil de greu pentru un creștin să se ridice la înălțimea credinței sale, a idealului său, căci trebuie să-și iubească dușmanii, să-și poarte crucea, trebuie să reziste eroic ispitelor lumii, ceea ce nici un evreu credincios, nici un musulman, nici un materialist nu ar trebui să facă. Creștinismul ne îndrumă viața pe linia celei mai mari rezistențe, viața unui creștin este auto-răstignire.

II.

Se spune adesea că creștinismul a eșuat, nu s-a materializat în viața istorică. Și acesta este considerat un argument împotriva creștinismului. Nu doar creștinii compromit creștinismul, ci este compromis de istoria creștinismului, istoria Bisericii. Și trebuie spus cu adevărat că citirea cărților despre istoria Bisericii poate fi foarte tentantă pentru necredincioși, aceste cărți vorbesc despre lupta pasiunilor și intereselor umane în lumea creștină, despre perversiunea și denaturarea adevărului creștin în conștiința umanității păcătoase, adesea înfățișează istoria vieții bisericești ca fiind foarte asemănătoare cu istoria statelor, relațiile diplomatice, războaiele etc. Istoria externă a vieții bisericești este izbitoare pentru noi și este ușor de descris, poate fi povestită într-o formă accesibilă tuturor. Viața spirituală interioară a Bisericii, convertirea oamenilor la Dumnezeu, atingerea sfințeniei, nu este atât de izbitoare și este mai dificil de povestit despre ea, rămâne ca și cum ar fi ascunsă în spatele istoriei externe, zdrobită de ea. Oamenii observă mai ușor răul decât binele, sunt mai receptivi la latura externă a vieții decât la viața interioară. Aflăm cu ușurință despre oameni din exterior - cum se implică în comerț sau politică, cum se comportă în viața de familie sau socială. Dar cât de mult ne gândim la modul în care oamenii se roagă lui Dumnezeu, cum decurge viața lor spirituală interioară, lupta lor spirituală cu natura lor păcătoasă, cum sunt îndreptați către lumea divină? Adesea nu știm nimic despre acestea și nici măcar nu bănuim existența unei vieți spirituale la oamenii pe care îi întâlnim sau știm doar despre oamenii apropiați nouă, pe care îi iubim și cărora le suntem deosebit de atenți. În viața exterioară, revelată tuturor, descoperim cu ușurință acțiunea patimilor păcătoase. Dar ce lupte spirituale, fugi către Dumnezeu, eforturi dureroase de a realiza adevărul lui Hristos se ascund în spatele acestei vieți exterioare, nu știm sau nu vrem să știm. Ni se poruncește să nu ne judecăm aproapele, ci îi judecăm constant după faptele lor exterioare, după expresia de pe fețele lor, fără a aprofunda viața lor interioară.

Și istoria umanității creștine nu poate fi judecată după faptele exterioare, după păcatele și patimile omenești care distorsionează imaginea creștinismului. Trebuie să ne amintim întotdeauna ce au trebuit să depășească popoarele creștine în istoria lor, cu ce trudă dureroasă au trebuit să-și învingă vechea natură păcătoasă, păgânismul lor originar, barbaria lor străveche, instinctele lor semi-animalice. Creștinismul a trebuit să reelaboreze materia care oferea o rezistență teribilă spiritului creștin. Era necesar să-i educem pe cei plini de instincte de violență și cruzime în religia iubirii. Hristos a venit să-i mântuiască pe cei bolnavi, nu pe cei sănătoși, pe păcătoși, nu pe cei drepți. Iar rasa umană care a acceptat creștinismul este o rasă bolnavă și păcătoasă. Biserica lui Hristos nu este deloc chemată la organizarea exterioară a vieții și la o victorie exterioară, violentă asupra răului. Ea așteaptă totul de la o renaștere interioară, spirituală, de la interacțiunea libertății umane și a harului divin. Creștinismul, prin natura sa,

nu poate distruge cu forța răul radical al naturii umane; recunoaște libertatea umană.

Materialiștii socialiști spun în mod special că creștinismul a eșuat, că nu a realizat Împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Au trecut aproape două mii de ani de când Mântuitorul și Mântuitorul lumii a venit în lume, dar răul continuă să existe în lume și chiar a crescut, lumea se zvârcolește în agonie, suferința vieții nu s-a diminuat deloc din cauza faptului că mântuirea a fost realizată. Materialiștii socialiști promit să realizeze fără Dumnezeu și fără Hristos ceea ce creștinismul nu a reușit să realizeze - frăția oamenilor, adevărul în viața socială, pacea, Împărăția lui Dumnezeu pe pământ (și oamenilor care nu cred în Dumnezeu le place uneori să folosească expresia „Împărăția lui Dumnezeu pe pământ”!). Singura experiență de realizare a socialismului materialist pe care o cunoaștem - experiența rusă - nu confirmă această afirmație. Dar acest fapt nu rezolvă în principiu această problemă. Promisiunea socialismului materialist de a realiza adevărul pe pământ, de a elimina răul și suferința, se bazează pe faptul că această realizare nu se va realiza prin libertatea umană, ci prin violență împotriva libertății umane, se va realiza prin intermediul unei organizări sociale externe, obligatorii, care trebuie să facă răul imposibil în exterior, prin intermediul constrângerii sociale a oamenilor la virtute, la bine și adevăr. Aceasta este o diferență uriașă față de creștinism.

Așa-numitul „eșec al creștinismului în istorie” este un eșec legat de libertatea umană, de rezistența libertății umane față de adevărul lui Hristos, rezistența voinței rele, pe care religia creștină nu consideră posibilă a o înfrâna și a o forța spre bine în mod extern, nu vrea să o facă, deoarece adevărul creștin însuși presupune libertatea și așteaptă o victorie interioară, spirituală asupra răului. Statul poate stabili în mod extern și forțat o limită manifestării voinței rele și este chemat să o facă, dar răul și păcatul intern nu sunt învinse în acest fel. O astfel de întrebare nu există pentru socialismul materialist, pentru el însăși întrebarea răului și a păcatului, a vieții spirituale interne, nu există, pentru el există doar întrebarea suferinței și a nedreptății sociale, a organizării sociale externe a vieții.

Dumnezeu nu vrea să forțeze, nu vrea triumful exterior al adevărului, vrea libertatea umană. Prin urmare, s-ar putea spune că Dumnezeu tolerează răul, nu îl distruge prin forță, ci folosește răul doar în scopuri de bine. Adevărul lui Hristos este cel care nu poate fi realizat prin forță. Comunismul vrea să-și realizeze adevărul prin forță, neagă libertatea spiritului, pentru că neagă spiritul și, prin urmare, îi este mai ușor să realizeze acest adevăr. De aceea, argumentul împotriva creștinismului bazat pe eșecul creștinismului în istorie este de nesuportat. Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi forțată, nu poate fi realizată fără o renaștere spirituală, care presupune întotdeauna libertatea spiritului. Creștinismul este religia Crucii, recunoaște sensul suferinței. Hristos ne cheamă

să ne luăm crucea și să o purtăm, să purtăm povara și povara lumii păcătoase. Realizarea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ, a fericirii pământești și a dreptății pământești fără cruce și suferință este o mare minciună pentru conștiința creștină, este una dintre ispitele respinse de Hristos în deșert, când I s-a arătat Împărăția acestei lumi și S-a oferit să I se închine. Creștinismul nu promite deloc realizarea și triumful său necesar pe pământ. Hristos se îndoiește chiar dacă va găsi credință pe pământ când va veni la sfârșitul timpurilor, prezice sărăcirea iubirii. L. Tolstoi credea că este ușor să împlinești poruncile lui Hristos, că pentru aceasta este suficient doar să recunoști adevărul lor. Dar aceasta a fost greșeala conștiinței sale prea raționale, pentru care atât taina libertății, cât și taina harului erau închise, era un optimism care contrazice seriozitatea profundă și tragedia vieții. Apostolul Pavel spune: „Căci binele pe care îl voiesc nu-l fac, ci răul pe care nu-l voiesc, acesta este ceea ce fac. Acum, dacă fac ce nu voiesc, nu mai sunt eu cel ce face, ci păcatul care locuiește în mine” (Romani 7:19-20). Iată mărturia celui mai mare dintre creștini, care ne descoperă profunzimile inimii omenești. Din aceasta înțelegem că „eșecul creștinismului” este un eșec uman, nu eșecul lui Dumnezeu.

al III-lea

Umanitatea creștină a trădat creștinismul în trei moduri de-a lungul istoriei sale. În primul rând, a denaturat creștinismul și l-a implementat prost, apoi s-a îndepărtat complet de creștinism și, în final, ceea ce a fost cea mai mare josnicie, a început să blesteme creștinismul pentru răul pe care l-a făcut ea însăși în istoria creștinismului. Când creștinismul este criticat, critică păcatele și viciile umanității creștine, critică denaturarea și eșecul omului de a împlini adevărul lui Hristos. Din cauza acestor păcate, vicii și distorsiuni umane, s-a îndepărtat de creștinism. Același om denaturează creștinismul și apoi se răzvrătește împotriva acestei denaturări, ca împotriva creștinismului însuși. În cuvintele lui Hristos, în legămintele lui Hristos, în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, în învățătura Bisericii, în viețile sfinților, nu veți găsi tot ceea ce obiectează criticii creștinismului. Este necesar să comparăm un principiu ideal cu un principiu ideal, un fapt real cu un fapt real. De asemenea, se poate apăra comunismul subliniind că acesta a fost implementat prost și denaturat în practică, la fel cum creștinismul a fost foarte prost implementat și denaturat în practică. Comuniștii vărsă sânge, violează și mint pentru a-și atinge obiectivele. Însă creștinii au vărsat și mult sânge, au violat și au mințit pentru a-și atinge obiectivele. A echivala comunismul și creștinismul pe această bază ar fi o greșeală evidentă.

În Evanghelie, în legămintele lui Hristos, în învățăturile Bisericii, în imaginile sfinților, în realizările perfecte ale creștinismului veți găsi vestea bună a venirii Împărăției lui Dumnezeu, o chemare la iubire, la blândețe, la sacrificiu de sine, la slujirea aproapelui, la puritatea inimii și nu veți găsi îndemnuri la violență, la

răutate, la răzbunare, la ură, la interes personal. În Marx, care a inspirat comunismul, în însăși teoria sa, în ideologia sa veți găsi îndemnuri la violență, la ura răutăcioasă a unei clase față de alta, la răzbunare, la o luptă egoistă pentru propriile interese și nu veți găsi nimic despre iubire, sacrificiu de sine, blândețe, puritate spirituală. Creștinii de-a lungul istoriei au violat, au fost răutăcioși, s-au răzbunat și au arătat interes personal. Adesea s-au ascuns în spatele numelui lui Hristos, dar niciodată în acest caz nu au împlinit legămintele lui Hristos. Adversarii creștinismului subliniază adesea că creștinii au recurs atât de des la violență sângeroasă pentru a apăra și răspândi credința creștină. Faptul în sine este incontestabil, dar el dovedește doar că creștinii erau plini de patimi, că firea lor nu era luminată, că prin păcătoșenia lor denaturau cauza cea mai dreaptă și sfântă și nu înțelegeau ce fel de spirit erau. Când Petru, voind să-L apere pe Iisus, și-a scos sabia și, lovind pe slujitorul marelui preot, i-a tăiat urechea, Iisus a spus: „Pune-ți sabia la loc, căci toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri” (Matei 26:51-52).

Adevărul divin al creștinismului este perceput de oameni, se refractă în natura păcătoasă a omului, în conștiința sa limitată. Revelația creștină și viața religioasă creștină, ca de altfel orice revelație și orice viață religioasă, presupun nu numai existența lui Dumnezeu, ci și existența omului. Și astfel omul, deși luminat de lumina harului emanat de Dumnezeu, acceptă însăși lumina lui Dumnezeu în conformitate cu structura ochiului său spiritual, impune revelației divine limitele naturii sale, ale conștiinței sale.

Dumnezeu S-a revelat poporului evreu, iar acest lucru este descris în Biblie. Însă mânia, furia, gelozia și răzbunarea pe care Dumnezeu-Yahweh le afișează în Biblie nu sunt proprietăți ale lui Dumnezeu preluate din natura Sa interioară, ci sunt doar imaginea lui Dumnezeu refractată în conștiința poporului evreu, o modalitate de a-L percepe pe Dumnezeu de către un popor atât de predispus la mânie, furie, gelozie și răzbunare. Adevărul creștin nu a fost perceput de oameni doar într-un mod limitat, ci a fost și distorsionat. Oamenii au distorsionat, de asemenea, învățătura despre Dumnezeu, care era adesea imaginat ca un despot oriental, un monarh autocrat, și învățătura despre răscumpărare, care era imaginată ca o decizie într-un proces intentat de un Dumnezeu ofensat și mânios împotriva omului pentru încălcarea voinței Sale. Și această înțelegere distorsionată, limitată din punct de vedere uman, a dogmelor creștine a dus la o îndepărtare de creștinism. Însuși conceptul de Biserică a fost distorsionat. Biserica a fost înțeleasă extern, identificată cu ierarhia, cu ritualul, cu păcatele enoriașilor creștini și văzută în primul rând ca o instituție. O înțelegere mai profundă și mai interioară a Bisericii ca organism spiritual, ca trup mistic al lui Hristos (definiția Apostolului Pavel) a fost relegată în plan secund și accesibilă puținilor. Liturghia, sacramentul, era percepută ca un ritual exterior și tratată ca un ritual. Sensul profund, misterios al Liturghiei a rămas ascuns pentru creștinii

exteriori. Și astfel, aceștia au părăsit ușor Biserica, ispitiți de viciile clerului, de neajunsurile instituțiilor bisericești care erau prea asemănătoare cu instituțiile statului, de atitudinea exterioară față de credință a enoriașilor, de ipocrizia evlaviei ostentative.

Este întotdeauna necesar să ne amintim că în Biserică există o latură divină și una umană, că viața Bisericii este o viață divino-umană, interacțiunea dintre Divinitate și umanitate. Temelia divină a Bisericii este veșnică și infailibilă, sfântă și pură, nu poate fi denaturată, iar porțile iadului nu o vor birui. Latura divină a Bisericii este Însuși Hristos, Capul Bisericii, învățătura morală evanghelică, principiile fundamentale ale credinței noastre și dogmele Bisericii, sacramentele, acțiunea harului Duhului Sfânt în Biserică. Însă latura umană a Bisericii este falibilă și schimbătoare, în ea, în însăși umanitatea bisericească pot exista perversiuni, boli, declin, răcire, precum și mișcare creativă, dezvoltare, îmbogățire, renaștere. Păcatele umanității bisericești, ierarhia bisericească nu sunt păcatele Bisericii, luate în esența sa divină, și nu diminuează în niciun fel sfințenia Bisericii însăși. Creștinismul se opune naturii umane, cere iluminarea și transformarea ei, iar natura umană se opune creștinismului, încearcă să-l denatureze. Există o luptă constantă între divin și uman, în care divinul luminează umanul, iar umanul distorsionează divinul. Creștinismul exaltă omul, îl așază în centrul lumii. Fiul lui Dumnezeu a devenit om, a devenit om și, prin urmare, a sfințit natura umană. Creștinismul îi arată omului cel mai înalt scop al vieții, vorbește despre cea mai înaltă origine a omului și despre scopul său cel mai înalt. Dar creștinismul, spre deosebire de multe alte învățături, nu flatează natura umană în starea ei păcătoasă, decăzută, ci cere omului o autodepășire eroică.

Natura umană, afectată de păcatul strămoșesc, este foarte mică. Cu greu poate conține adevărul divin al creștinismului, cu greu poate înțelege adevărul divin-uman proclamat prin arătarea lui Hristos Dumnezeu-Om. Hristos ne învață să-L iubim pe Dumnezeu și să-l iubim pe aproapele nostru, pe om. Iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de om, față de o ființă umană vie, sunt inseparabil legate: prin Dumnezeu, prin Unicul Tată, ne iubim aproapele, frații noștri, iar prin iubirea față de frați, față de aproapele nostru, ni se descoperă iubirea față de Dumnezeu. „Dacă ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămâne în noi și iubirea Lui este desăvârșită în noi” (1 Ioan 4:12). Hristos a fost Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului și ne-a revelat unirea perfectă dintre Dumnezeu și om, a revelat umanitatea lui Dumnezeu și divinitatea omului. Dar omul firesc are dificultăți în a percepe această plenitudine a iubirii divin-umane. El percepe Adevărul pe rând, pe rând. Uneori se întoarce către Dumnezeu și se îndepărtează de om, este gata să-L iubească pe Dumnezeu, dar îl tratează pe om cu antipatie, cu indiferență, cu cruzime. Așa era și în Evul Mediu. Uneori se întoarce către om, este gata să-l iubească și să-l slujească, dar se îndepărtează de Dumnezeu și este în

dușmănie cu însăși ideea de Dumnezeu, ca fiind dăunător și contrar binelui oamenilor. Așa s-a întâmplat și în timpurile moderne, în umanism, în socialismul umanist. Și după ce au rupt adevărul divin-uman, după ce au despărțit dragostea pentru om de dragostea pentru Dumnezeu, oamenii atacă creștinismul, îl acuză de ceea ce ei înșiși fac vinovați.

IV.

Intoleranța, fanatismul și cruzimea de care au dat adesea dovadă creștinii în istorie au fost rezultatul incapacității naturii umane de a cuprinde plenitudinea adevărului creștin despre iubire și libertate. Omul a asimilat o parte din adevărul creștin și a devenit obsedat de el, în timp ce plenitudinea adevărului, plenitudinea luminii, a devenit accesibilă doar câtorva. Omul are capacitatea de a distorsiona totul, chiar și cel mai înalt adevăr, și de a-l face instrument al pasiunilor sale. Chiar și apostolii, care erau apropiați de Însuși Învățătorul Divin, în razele de lumină emanate din Persoana Sa, au distorsionat creștinismul, au înțeles adevărul lui Hristos prea pasional, prea uman și peste tot au introdus limitările concepției lor evreiești despre lume.

Când atacă creștinismul medieval, când reproșează credinței creștine focurile Inchiziției, violența împotriva conștiinței, fanatismul și intoleranța, tratamentul crud al omului, atunci întrebarea este pusă incorect și, de obicei, nu înțeleg suficient de clar ceea ce spun. Un atac la adresa creștinismului medieval, bazat pe afirmarea unor fapte incontestabile, deși uneori exagerat, nu este deloc un atac la adresa creștinismului, ci un atac la adresa oamenilor medievali, la adresa creștinilor și nu la adresa creștinismului. Oamenii, în cele din urmă, se atacă pe ei înșiși. Catolicismul medieval era caracterizat de un principiu teocratic fals, conform căruia Biserica era considerată prea asemănătoare statului, iar papilor li se atribuia puterea asupra lumii. Dar nu Biserica Catolică este vinovată de cruzimea și intoleranța medievală, ci natura barbară a omului. Lumea medievală era o lume barbară, plină de instincte crude și sângeroase. Biserica a încercat să organizeze această lume barbară, înclinată spre anarhie, să-i înmoaie instinctele crude, să o creștineze. Dar Biserica a reușit întotdeauna doar parțial, deoarece rezistența naturii umane neiluminate era prea mare.

Lumea medievală era considerată formal creștină, dar în esență era pe jumătate creștină, pe jumătate păgână. Creștinismul nu era de vină pentru aceasta, deoarece nu putea face lumea creștină prin forță. Ierarhia bisericească în sine era în mare măsură păcătoasă, introducea pasiuni omenești în viața Bisericii, era însetată de putere și adesea distorsiona Adevărul lui Hristos. Dar, din nou, nu Adevărul lui Hristos în sine era de vină pentru aceasta, ci era vina creștinilor, nu a creștinismului. Temelia divină a Bisericii a rămas neatinsă, nedenaturată de oameni și de oameni iluminați. Glasul Evangheliei lui Hristos a răsunat cu

puritatea sa de odinioară. Fără Biserică, fără creștinism, lumea medievală barbară și crudă s-ar fi înecat în sânge, iar cultura spirituală ar fi pierit complet. La urma urmei, cultura antică, greco-romană, în cele mai înalte realizări ale sale, a fost păstrată de Biserică și transmisă timpurilor moderne. Singurii oameni de știință, filozofi și oameni cultivați ai Evului Mediu au fost călugării. Datorită creștinismului, s-a putut forma un tip de cavaler în care barbaria și grosolănia au fost înmuiate și înnobilate. Și chiar barbaria naturală a omului medieval era uneori mai bună decât mecanicismul omului civilizat modern.

Acest lucru este valabil și în cazul Bisericii Catolice, în ciuda faptului că în însăși organizarea Bisericii și în învățătura teologică din punct de vedere ortodox au existat greșeli și denaturări. Biserica Ortodoxă nu a cunoscut Inchiziția, nu a cunoscut acest tip de violență în probleme de credință și conștiință, fanatismul nu i-a fost caracteristic. Violența în țara noastră a provenit în principal din partea puterii de stat. Iar păcatul istoric al Bisericii Ortodoxe (din latura sa umană) a fost subordonarea sa prea mare față de puterea de stat. Păcate și denaturări umane au fost atât în Biserica Catolică, cât și în cea Ortodoxă. Dar neajunsurile creștinismului în lume au fost întotdeauna neajunsurile creștinilor, neajunsuri umane, nu ale lui Dumnezeu, eșecul creștinismului a fost un eșec uman, nu al lui Dumnezeu. Dacă nu pui în aplicare adevărul și denaturezi adevărul, atunci tu ești vinovat, nu adevărul.

Oamenii cer libertate pentru ei înșiși, nu vor să fie forțați să facă bine. Și pentru consecințele libertății incomensurabile pe care le-a dat-o Dumnezeu, ei dau vina pe Dumnezeu. Cine este de vină pentru faptul că viața omului este plină de rău? Este creștinismul de vină sau Hristos? Hristos nu a învățat niciodată ceea ce este criticat, antipatizat și respins creștinismul. Dacă oamenii ar urma ceea ce învață Hristos, atunci nu ar exista în lumea creștină motivul pentru care oamenii se răzvrătesc împotriva creștinismului.

În Țara Galilor există undeva un dialog între oameni și Dumnezeu. Oamenii se plâng lui Dumnezeu că viața este plină de rău și suferință, războaie, violență etc., că devine insuportabilă. Dumnezeu le răspunde oamenilor: nu vă place, așa că nu faceți asta. Această conversație, uimitoare în simplitatea ei, este foarte instructivă. Creștinismul există în lume sub o rezistență teribilă din partea forțelor răului, operează într-un element întunecat. Nu doar răul uman, ci și răul supraomenesc se opune creștinismului. Forțele iadului se ridică împotriva lui Hristos și a Bisericii Sale. Și aceste forțe ale iadului operează nu numai în afara Bisericii și a creștinismului, ci și în interiorul Bisericii și al creștinismului, pentru a corupe Biserica și a perverti creștinismul. Urâciunea pustiirii este în locul sfânt, dar nu este mai puțin sfânt pentru asta, strălucește și mai mult. Dacă oamenii ar avea viziune spirituală, probabil ar vedea că, distorsionând creștinismul, trădând creștinismul și blestemând creștinismul pentru răul de care creștinismul nu este

vinovat, îl răstignesc pe Hristos. Hristos își varsă sângele veșnic pentru păcatele lumii, pentru păcatele celor care îl resping și îl răstignesc. Adevărul nu poate fi judecat de oameni, și mai ales de cei mai răi oameni. Trebuie să privim Adevărul direct în față și să vedem lumina emanată de el. În reflecțiile oamenilor, Adevărul trebuie judecat de cei mai buni, nu de cei mai răi, creștinismul trebuie judecat de apostoli și martiri, asceți și sfinți, și nu de masa imensă de pe jumătate creștini, pe jumătate păgâni, care fac totul pentru a distorsiona imaginea creștinismului în lume.

Două mari încercări au fost trimise umanității creștine din lume - încercarea persecuției și încercarea triumfului. Creștinii au rezistat primei încercări, încercarea persecuției, și au dat imagini de martiri și eroi. Creștinii au rezistat-o chiar la începutul existenței creștinismului, când au fost persecutați de Imperiul Roman, o rezistă și în zilele noastre, când în Rusia guvernul comunist persecută creștinii. Dar este mult mai dificil să reziști încercării triumfului. Când împăratul Constantin s-a închinat în fața Crucii și creștinismul a devenit religia dominantă, de stat, a început o lungă perioadă de încercare prin triumf. Și creștinii nu au rezistat la această încercare la fel de bine ca și încercării persecuției. Creștinii s-au transformat adesea din persecutați în persecutori, au fost ispitiți de împărăția acestei lumi, de dominația asupra lumii. Aici creștinii au introdus acele distorsiuni ale creștinismului care au devenit subiectul acuzațiilor împotriva sa. Și creștinismul, din nou, nu este de vină pentru faptul că oamenii nu au putut suporta bucuria triumfului său în lume și au transformat acest triumf într-o distorsiune a însăși imaginii creștinismului. Și încă o dată Hristos a fost răstignit de cei care se considerau slujitorii Săi pe pământ și nu înțelegeau ce fel de spirit erau.

V.

Oamenii timpului nostru, care s-au îndepărtat de creștinism, cred adesea că Biserica creștină ar trebui să fie formată din oameni perfecți, din sfinți, și condamnă Biserica pentru faptul că în ea există atât de mulți oameni păcătoși, imperfecți, atât de mulți creștini răi. Dar aceasta este o neînțelegere a naturii Bisericii, uitarea esenței sale. Biserica există în primul rând pentru păcătoși, pentru cei imperfecți, pentru cei care pier. Biserica coboară mereu în lumea păcătoasă și acționează printre elementele lumii cufundate în păcat. Biserica este cerească în originea sa și veșnică în temelia sa, dar acționează pe pământ și în timp, nu rămâne pe înălțimi, departe de lumea păcătoasă care se zvârcolește în agonie, trebuie în primul rând să ajute această lume, să o mântuiască pentru viața veșnică, să o înalțe la cer. Esența creștinismului constă în unirea dintre veșnicie și timp, cer și pământ, divin și uman, și nu în separarea de timp, de pământ, de uman. Trecerile, umanul, nu trebuie negat și respins, ci luminat și transformat.

În primele secole ale creștinismului a existat o mișcare sectariană în Biserică - așa-numitul Montanism, care susținea că Biserica este formată exclusiv din cei perfecți și sfinți și cerea expulzarea păcătoșilor și imperfecților din Biserică. Pentru montaniști, Biserica era o comunitate de oameni care primiseră daruri speciale ale Duhului Sfânt. Astfel, majoritatea umanității creștine păcătoase se afla în afara Bisericii. Adevărata conștiință bisericească condamna Montanismul și afirma înțelegerea Bisericii ca Biserică a păcătoșilor mântuiți. Sfinții sunt fortăreața și sprijinul Bisericii, dar Biserica nu este formată doar din ei, omenirea în toate etapele perfecțiunii îi aparține, omenirea mântuită de păcate. Biserica de pe pământ este o Biserică militantă, care luptă împotriva răului și a păcatului, dar nu este încă glorificată. Hristos însuși a fost cu vameșii și păcătoșii, iar fariseii L-au condamnat pentru aceasta. Și Biserica lui Hristos trebuie să fie ca Hristos, nu poate fi doar cu cei puri și perfecți, trebuie să fie în primul rând cu cei care pier. Creștinismul care îi recunoaște doar pe cei puri și perfecți ar fi un creștinism fariseic. Compasiunea, condescendența, mila față de aproapele cu toate păcatele și imperfecțiunile lor este o chestiune de iubire creștină, o exigență pentru perfecțiunea creștină. Condamnarea creștinismului pentru murdăria pământească care s-a lipit de Biserică în drumul său istoric este fariseism. Și este puțin probabil ca cei care condamnă să fie ei înșiși atât de puri și perfecți.

Montanismul este un exemplu de fals maximalism în creștinism. Dar acest tip de maximalism își dezvăluie natura necreștină, este întotdeauna o lipsă de iubire și mândrie spirituală, este un fals moralism. Minciuna maximalismului este că îți stabilești cerințe maxime nu pentru tine însuți, ci pentru ceilalți oameni. Îi condamni pe ceilalți oameni pentru că nu au atins puritatea, perfecțiunea, sfințenia maximă, în timp ce tu însuți nici măcar nu te gândești să atingi această puritate, perfecțiune, sfințenie maximă. Cei care au atins cu adevărat perfecțiunea și sfințenia maximă, de obicei, nu i-au condamnat pe ceilalți. Sfinții, bătrânii sunt foarte indulgenți cu oamenii. Cerințele maxime ar trebui stabilite în primul rând pentru tine însuți și nu pentru ceilalți. Cerințele maxime față de ceilalți sunt de obicei ipocrizia și fariseismul. Creștinismul este o religie a iubirii și combină severitatea, strictețea, exigența maximă în primul rând pentru tine însuți, cu indulgența, mila și blândețea în raport cu ceilalți. Cei care condamnă creștinismul pe baza păcatelor creștinilor nu ar dori deloc să pună în aplicare ei înșiși cele mai înalte cerințe ale creștinismului și nici măcar nu încearcă să o facă. Pentru oamenii moderni, aceste condamnări sunt doar un pretext pentru a-și exprima ostilitatea față de creștinism și pentru a justifica trădarea creștinismului. Ei se ascund în spatele unui fals moralism.

Creștinismul, în acest sens, diferă foarte mult de tolstoism, care este un moralism abstract. L. Tolstoi critică radical și dur așa-numitul creștinism istoric, iar adesea critica sa este de fapt justă. L. Tolstoi spune că creștinismul a fost mărturisit ca o învățătură abstractă și nu a fost implementat în viață, nu a

îndeplinit legămintele lui Hristos. Pentru el, creștinismul se limita la învățătura morală a lui Hristos, la poruncile lui Hristos, dar întreaga latură misterioasă, mistică a creștinismului îi era de neînțeles și respingătoare. El credea că totul depinde de adevărata conștiință și că este ușor să implementezi ceea ce este conștient. Dacă recunoști adevărata lege a vieții, legea Stăpânului vieții, adică a lui Dumnezeu, atunci în virtutea acesteia va fi ușor să o implementezi. L. Tolstoi nu recunoștea libertatea umană și nu simțea răul inerent în profunzimile naturii umane. Pentru el, răul a fost întotdeauna o consecință a unei conștiințe false, a unei înțelegeri eronate a vieții. El a văzut sursa răului în conștiință și nu în voință, nu în libertate. Prin urmare, pentru a învinge răul, el nu avea nevoie de ajutorul, de harul lui Dumnezeu, ci avea nevoie doar de o schimbare a conștiinței.

Pentru L. Tolstoi, Iisus Hristos nu a fost Mântuitorul și Mântuitorul, El a fost un mare învățător al vieții, un vestitor al regulilor vieții, al poruncilor morale. Și lui L. Tolstoi i se părea că era ușor să implementeze creștinismul în viață, că era mai ușor să trăiască după legea iubirii decât după legea urii, așa cum trăiește lumea, că era simplu, profitabil și inteligent. El spune că Hristos a învățat să nu facem prostii. Creștinismul nu a fost implementat în viață, poruncile lui Hristos nu au fost împlinite, pentru că a intervenit o învățătură teologică falsă, îndreptând toată atenția către Hristos însuși, plasând totul pe ispășirea pe care a realizat-o, pe harul lui Dumnezeu. Și L. Tolstoi atacă brutal creștinismul bisericesc. Are dreptate când cere o atitudine sinceră față de creștinism, când cere punerea în aplicare a poruncilor lui Hristos în viață, dar se înșeală teribil când crede că acest lucru este ușor de făcut, că tot ce este nevoie pentru aceasta este conștiința corectă și că acest lucru se poate face fără Hristos Mântuitorul, fără harul Duhului Sfânt. L. Tolstoi cere cu ușurință maximalism de la oameni în implementarea poruncilor lui Dumnezeu și cade în falsul maximalism moral. Nu i-a fost atât de ușor să pună în practică în viață învățătura pe care a mărturisit-o, nu a putut face acest lucru până la moartea sa și, prin urmare, abia înainte de moartea sa și-a părăsit familia, devenind un rătăcitor doar pentru câteva zile.

Învățăturile lui L. Tolstoi și viața sa sunt foarte instructive pentru subiectul nostru. L. Tolstoi nu a condamnat creștinismul care a existat înaintea lui și a considerat doar propriul său creștinism ca fiind adevărat. El a condamnat majoritatea oamenilor pentru imoralitatea lor, pentru că nu renunță la proprietățile lor, nu depun muncă fizică, nu mănâncă carne, nu fumează etc. Dar nu a fost capabil să implementeze maximalismul moral în viața sa. Pentru el, dragostea s-a transformat într-o lege lipsită de har și o sursă de condamnare. L. Tolstoi a avut un mare adevăr critic și a spus multe lucruri adevărate despre păcatele lumii creștine, păcatele creștinilor. A expus pe bună dreptate caracterul necreștin al societății și culturii. Dar nu a văzut creștinismul în sine în spatele creștinilor, l-a trecut cu vederea din cauza păcatelor, imperfecțiunilor și perversiunilor creștinilor. Mândria rațiunii l-a împiedicat să devină un creștin interior, nu L-a

acceptat pe Hristos în sine, Hristos a rămas pentru el un învățător exterior al vieții. L. Tolstoi a fost un om de geniu, iar căutarea sa pentru Adevărul lui Dumnezeu a fost mare. Însă un număr imens de oameni care nu posedă nici geniul său, nici setea sa pentru Adevărul lui Dumnezeu, condamnă creștinismul însuși, împreună cu creștinii, fără a încerca să atingă vreo perfecțiune în viață, fără a se preocupa de sensul și justificarea vieții.

VI-lea

Este o minciună să crezi că este ușor să împlinești preceptele lui Hristos și că creștinismul nu este o religie adevărată, deoarece creștinii au împlinit prost preceptele religiei lor. Dar nu este o minciună mai mică, o minciună și mai mare, să crezi că nu este nevoie să încerci să împlinești creștinismul în toată plenitudinea vieții, că nu este nevoie să ținteşti spre perfecțiunea similară cu perfecțiunea Tatălui Ceresc, deoarece păcatul originar nu va permite oricum realizarea perfecțiunii. În fiecare moment al vieții sale, un creștin trebuie să țintește spre perfecțiunea similară cu perfecțiunea Tatălui Ceresc, spre Împărăția lui Dumnezeu. Întreaga viață a unui creștin trebuie să stea sub acest semn. Caută mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și orice altceva ți se va da pe deasupra. Este imposibil să paralizezi voința spre perfecțiune, spre adevărul lui Dumnezeu, spre Împărăția lui Dumnezeu pe motiv că natura umană este păcătoasă și că perfecțiunea pe pământ este oricum de neatins. Omul trebuie să împlinească adevărul lui Dumnezeu, indiferent dacă este realizat în plenitudinea vieții. Fie ca foarte puțini oameni să realizeze adevărul lui Hristos, fie ca o persoană să-l realizeze doar într-o oră din viața sa, nu ar trebui să fie realizat mai puțin. Dacă reproșurile constante la adresa oamenilor pentru că nu realizează creștinismul și viața, transformându-se într-o negare a creștinismului în sine, sunt ipocrizie, atunci nu mai puțină ipocrizie este refuzul de a realiza adevărul lui Hristos pe motiv că oricum nu este realizabil. Adevărata cale este efortul de a realiza adevărul lui Hristos și căutarea Împărăției lui Dumnezeu fără a-i condamna pe alți oameni, pe cei apropiați.

Creștinismul a intrat într-o eră complet nouă, când nu va mai fi posibil să ne tratăm credința în mod exterior și să ne limităm la evlavia rituală, când creștinii vor trebui să ia mai în serios implementarea creștinismului lor în toată plenitudinea vieții, vor trebui să-și apere credința cu personalitatea, viața, loialitatea față de Hristos și legămintele Sale, cu dragoste, rezistând răutății lumii. În Biserica noastră Ortodoxă, există acum o selecție a celor mai buni, a celor mai sinceri, a celor mai înflăcărați, a celor mai jertfitori, a celor mai credincioși lui Hristos, și căderea celor care erau doar ortodocși exteriori, ortodocși de zi cu zi, neînțelegând sensul credinței lor și ceea ce aceasta obligă. Putem spune că timpul amestecării creștinismului cu păgânismul se termină și vine timpul unui creștinism mai pur. Creștinismul a fost puternic distorsionat de faptul că era

religia dominantă, de stat, iar Biserica a fost ispitită de sabia Cezarului, pe care a folosit-o pentru a comite violențe împotriva celor a căror credință era diferită, nu în acord cu credința dominantă. Prin urmare, în mintea multor oameni, creștinismul a încetat să mai fie religia Crucii; Creștinismul a fost asociat cu imaginea unui persecutor, nu a unui persecutat. Creștinismul a fost acceptat de prea mulți ca sfințirea vieții păgâne, fără o iluminare și o transformare autentică. Dar acum vin vremurile când creștinismul este din nou persecutat și, prin urmare, creștinilor li se cere mai mult eroism și iubire sacrificială, mai multă integritate și conștiință în mărturisirea credinței lor. Vin vremurile când creștinii vor înceta să mai fie o ispită pe calea spre creștinism.

VII.

Credința creștină ne cheamă să căutăm mai presus de toate Împărăția lui Dumnezeu și perfecțiunea divină. Dar credința creștină este străină de visare și utopism, străină de falsul maximalism. Creștinismul este realist, iar Sfinții Părinți au chemat întotdeauna la sobrietate spirituală. Conștiința creștină vede toate dificultățile care stau în calea unei vieți perfecte; știe că Împărăția lui Dumnezeu este forțată. Creștinismul ne cheamă, în primul rând, să mergem întotdeauna de la interior la exterior, și nu de la exterior la interior. Nicio cale externă, violentă, nu poate realiza o viață personală și socială perfectă. O renaștere spirituală interioară este necesară. Renașterea spirituală interioară este o chestiune de libertate și har, niciodată de necesitate și constrângere. Creștinii perfecți și o societate creștină perfectă nu pot fi create prin niciun mijloc forțat. O schimbare reală, actuală, în sufletele oamenilor și în sufletele națiunilor este necesară. Faptul că oamenii poartă numele de creștini, chiar și faptul că mărturisesc credința creștină, nu înseamnă că au atins o viață perfectă. Realizarea perfecțiunii creștine în viață este o sarcină nesfârșită și dificilă. Doar câțiva asceți se ridică la culmea vieții creștine perfecte.

Respingerea creștinismului, bazată pe imperfecțiunea și calitățile rele ale creștinilor, este în esență ignoranță și neînțelegere a păcatului originar. Pentru cei care sunt conștienți de păcatul originar, devine clar că nevrednicia creștinilor poate doar confirma, și nu infirma, vrednicia creștinismului. Creștinismul este religia răscumpărării și a mântuirii de păcat, creștinismul proclamă adevărul că lumea zace în rău și omul este păcătos. Diverse alte învățături cred că este posibil să se obțină o viață perfectă fără o victorie reală, efectivă asupra răului. Dar creștinismul nu crede acest lucru, creștinismul cere o victorie reală, spirituală asupra răului, o renaștere spirituală, este mai radical decât alte învățături și cere mai mult.

Cea mai negativă latură a creștinismului din istorie a fost că prea multe lucruri și mulți purtau semne și simboluri creștine exterioare, dar nu erau cu adevărat

creștini. Nu există nimic mai dezgustător decât minciunile, prefăcătoria și ipocrizia. Aceasta este ceea ce a provocat proteste și revoltă. Statul se numea creștin și purta simboluri și semne ale creștinismului, dar nu era cu adevărat creștin. Același lucru s-ar putea spune despre viața creștină, despre știința și arta creștină, despre economia și dreptul creștin, despre întreaga cultură creștină. Totul se numea creștin, dar acest nume nu corespundea unei transformări și iluminări reale. Creștinismul a fost folosit pentru a justifica chiar și exploatarea omului de către om în viața socială, pentru a-i proteja pe cei bogați și puternici ai acestei lumi. Vechiul om păgân, în care fierbeau patimile păcătoase, trăia în lumea creștină și era chemat la construcția creștină a vieții. Biserica l-a influențat intern, dar nu a putut depăși cu forța vechea sa natură păcătoasă. Acesta este un proces intern, ascuns și nu izbitor. Împărăția lui Dumnezeu vine neobservată. Multă ipocrizie și minciuni, multe convenții și retorică s-au acumulat în lumea creștină. Acest lucru nu putea decât să provoace o revoltă împotriva sa însăși. Rebeliunea împotriva creștinismului și decăderea de creștinism erau adesea doar o dorință sinceră ca tot ce era exterior să semene cu cel interior. Dacă nu există creștinism în interior, atunci nu ar trebui să existe niciunul în exterior. Dacă un stat, o societate, o cultură nu sunt creștine în interior, atunci nu este nevoie să le numim creștine, nu este nevoie să ne prefacem și să mințim.

Acest protest a avut și latura sa bună: o aversiune față de minciună și o iubire de adevăr. Dar, odată cu adevărul și sinceritatea, odată cu protestul împotriva minciunii și ipocriziei, se dezvăluie și o nouă minciună, o nouă ipocrizie. Pornind de la premisa că oamenii și societatea nu erau cu adevărat, intrinsec, prefăcut, ipocrit și în exterior creștini, au început să afirme că însuși creștinismul era neadevărat și o minciună și au început să considere răul oamenilor drept răul creștinismului însuși. Și, în același timp, desigur, au început să se considere a fi la un nivel superior, mai perfecți și mărturisind o viziune asupra lumii mai adevărată. În loc de ipocrizie creștină, se formează ipocrizia anticreștină. Adversarii creștinismului cred că sunt mai buni decât creștinii, că sunt mai iluminați și cunosc adevărul mai bine. În realitate, sunt oameni seduși de lume, care au renunțat la Adevăr pentru că au fost mai loviți de distorsiunile umane ale Adevărului decât de Adevărul în sine. Sunt mai răi decât creștinii pentru că au pierdut simțul păcatului. Nietzsche era extrem de ostil creștinismului pentru că nu vedea decât creștini degenerați, dar nu vedea și nu înțelegea creștinismul în sine.

Lumea creștină trece printr-o criză care o zguduie din temelii. Creștinismul exterior, simulat, fals-retoric nu mai poate exista; își încheie epoca. Combinarea ritualismului cu neadevărul păgân al vieții nu mai este posibilă. Vine epoca realismului autentic, când realitățile primare ale vieții vor fi dezvăluite și toate învelișurile exterioare vor dispărea, când sufletul uman va fi pus direct față în față cu misterele vieții și ale morții. Convențiile vieții exterioare, formele politice și

statale, moralitatea externă convențională, teoriile ideologice abstracte își pierd deja semnificația anterioară. Sufletul uman vrea să pătrundă în adâncurile vieții însăși, vrea să știe ce este cel mai esențial și necesar, vrea să trăiască după adevăr și dreptate.

În vremea noastră, sub influența tuturor șocurilor trăite, se nasc suflete care își doresc, în primul rând, adevărul, nedeghizat și nedistorsionat. Omul s-a săturat de minciuni, de convenții, de semne și forme exterioare care au înlocuit adevăratele realități ale vieții. Și sufletul uman ar dori să vadă Adevărul creștinismului fără mijlocirea minciunilor pe care creștinii le-au adus în el, ar dori să se alăture lui Hristos însuși. Din cauza creștinilor, oamenii l-au uitat pe Hristos, au încetat să-L mai vadă. Renașterea creștină va fi, în primul rând, un apel către Hristos, către însuși Adevărul lui Hristos, eliberat de distorsiunile și adaptările umane. Conștientizarea insurmontabilității păcatului originar nu ar trebui să slăbească în om conștientizarea responsabilității sale pentru lucrarea lui Hristos în lume și să paralizeze energia în slujirea acestei lucrări. Implementarea reală a creștinismului, a Adevărului lui Hristos și a legămintelor lui Hristos pare uneori oamenilor o sarcină copleșitoare, fără speranță. Dar creștinismul însuși ne învață că acesta nu poate fi realizat în viață doar prin puterea omenească. Ceea ce este imposibil pentru om este posibil pentru Dumnezeu. Credinciosul în Hristos știe că nu este singur, că Hristos Însuși este cu el și că este chemat să realizeze Adevărul lui Hristos în viață împreună cu Hristos Însuși, Mântuitorul său.